

Het voormalige postkantoor van Noordwijk-Binnen.

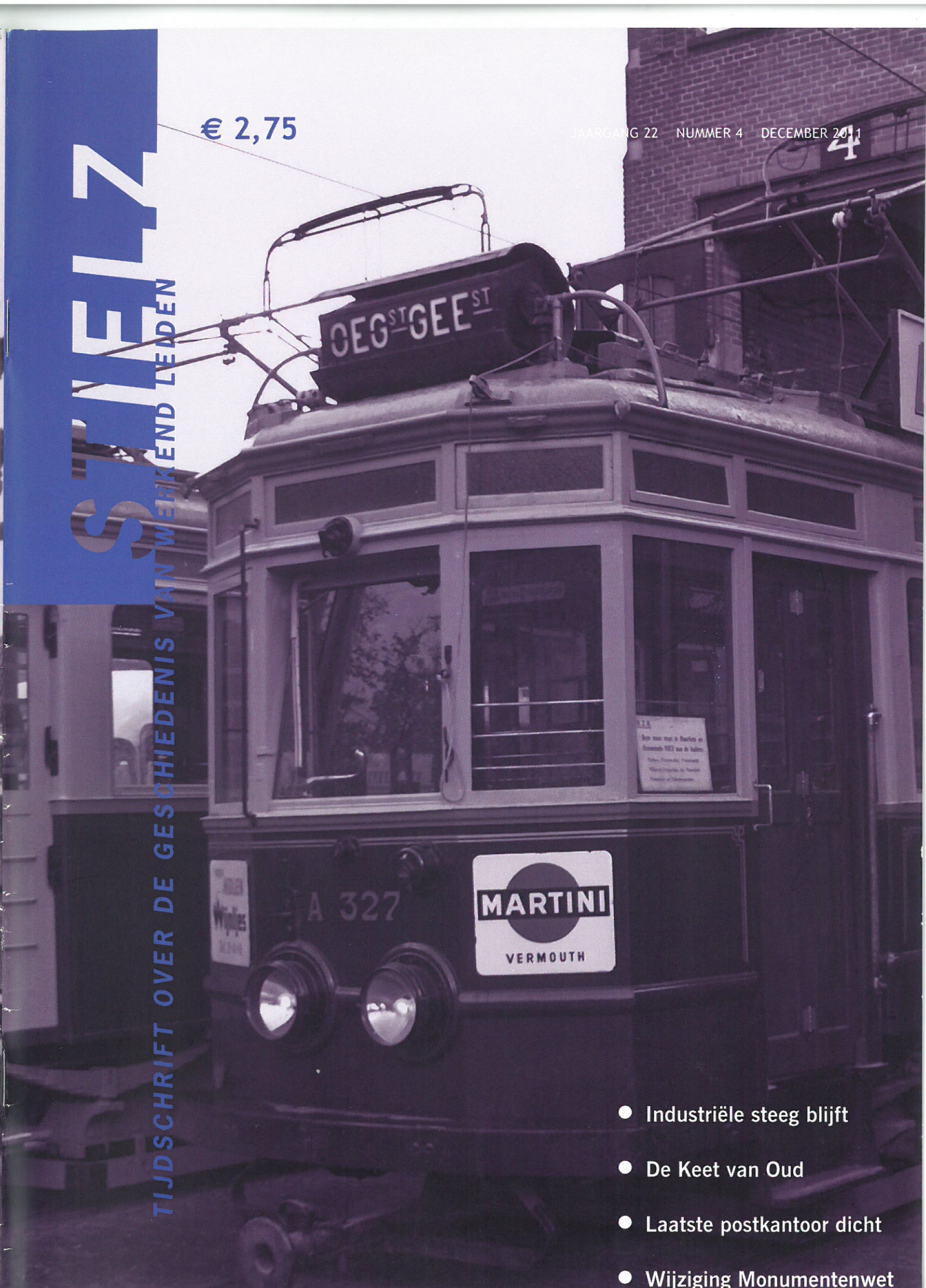
STIJELZ

TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN WERKEND LIDEN

€ 2,75

JAARGANG 22 NUMMER 4 DECEMBER 2011

4

- Industriële steeg blijft
- De Keet van Oud
- Laatste postkantoor dicht
- Wijziging Monumentenwet

Colofon

Stielz Jaargang 22 (2011) Nummer 4
ISSN 0928-9437

Stielz stond oorspronkelijk voor StielZaken als uitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel). Deze stichting ijvert voor de opsporing en behoud van monumenten van bedrijf en techniek in Leiden en omgeving. Stiel verstaat onder monuminten niet alleen oude fabrieken, maar ook winkels, pakhuizen, bruggen, stations en nutsbedrijven. Sinds de oprichting van de stichting in 1987 is dankzij haar inspanningen een groot aantal complexen op de plaatselijke en landelijke monumentenlijsten geplaatst. Verder onderzoekt en beschrijft Stiel de geschiedenis van Leiden als vooraanstaande industriestad. Met de ondertitel 'geschiedenis van werkend Leiden' gaat dit blad een stapje verder dan de formele doelstelling van de stichting: de beschrijving van de recente sociaal-economische geschiedenis van Leiden en omgeving.

Secretariaatsadres Stiel
Postbus 4021, 2301 RA Leiden. Tel. 071-5125877;
e-mail: info@stiel-leiden.nl. Nieuwe donateurs, die ons werk willen steunen, kunnen zich voor minimaal € 15 per jaar aanmelden. Bedrijfsdonateurs betalen minimaal € 50 met recht op een advertentie in dit blad. Het verschuldigde bedrag kan worden overgemaakt op Postbank 10.39.391. Donateurs ontvangen het blad gratis. Losse nummers € 2,75.

Website Stiel:
www.stiel-leiden.nl

Redactie Stielz
Wibo Burgers, De Fruittuinen 70, 2132 NZ Hoofddorp, tel.023-5632725, e-mail: wibo.burgers@wxs.nl. Stielz volgt de spellingregels van het Witte Boekje (Genootschap Onze Taal). De auteurs en de redactie hebben hun best gedaan de rechthebbenden van het illustratiemateriaal te achterhalen. Waar dit om praktische redenen of op korte termijn niet mogelijk bleek, kunnen de rechthebbenden zich wenden tot de redactie van STIELZ.

Distributie
Mevr. N. Bavelaar, Hugo de Grootstraat 28, 2311XX Leiden, tel. 071-5149863.

Druk
Elvé, Leiden, www.drukkerijlaborvincit.nl

Ontwerp omslag
Donna Smith

Lay-out
Grafisch Bureau Christine van der Ven, Voorschoten

Medewerkers aan dit nummer
Niek Bavelaar is 'huisfotograaf' van STIEL. Tel. 071-5149863; e-mail: njbavelaar@casema.nl. Henk Budel is bedrijfskundige en kunsthistoricus. Wibo Burgers is journalist en kunsthistoricus. Joop Gijsman is oud-ondernemer en penningmeester/wnd. secretaris van STIEL. Gerard van Hees is voorzitter van STIEL. Gerard J. Telkamp is historicus. Hans Turenhout is bestuurslid van STIEL.

Stielz komt tot stand dankzij steun van de volgende Leidse bedrijven
Dieben BV Beheersmij

Bestuur Stichting Industrieel Erfgoed Leiden
G. van Hees, voorzitter, J.J. Gijsman, wnd. secretaris/penningmeester, H.J. Korthof, tweede secretaris, mr.ir. L. Barendregt, ir. P. Buring, drs W.B. Burgers, mr. J.J. Turenhout

Ere-voorzitter: Ing. drs H.J. Budel

VAN DE VOORZITTER

DE TOEKOMST VAN STIEL

In de laatste bestuurvergadering hebben we gesproken over de toekomst van STIEL. Inhoudelijk zijn we nu opgeschoven van industrieel erfgoed naar erfgoed in relatie tot de werkende mens, en qua periode zitten we vooral in de wederopbouwperiode, zeg maar 1940-2000. De verkiezing van het jonge monument betrof ook deze periode. STIEL zelf is een actieve club mensen, van wie enkelen al behoorlijk op leeftijd zijn. Dat noopt tot nadenken en tot het werven van nieuw talent. De samenwerking met de andere historische verenigingen kan worden geïntensiveerd. De afgelopen twee jaar hebben we de donateursbijeenkomst met de Dirk van Eck-Stichting gedaan. De verkiezing van het jonge monument met Oud Leiden. In een koepel werken we samen met alle historische verenigingen en voeren we gezamenlijk overleg met de het stadsbestuur.

Een van de zaken die we samen kunnen doen is het uitgeven van een gezamenlijk blad. Onze *Stielz* wordt hoog aangeslagen, maar de energie die erin wordt gestopt, kan wellicht tot meer resultaat leiden, als ook collega-verenigingen meedoen. En zo zullen er vast nog wel meer mogelijkheden zijn. Kortom, het bestuur beraadt zich op zijn toekomst.

Kafka in Leiden, zo voelde dat een beetje. Netjes gebeld en gemaïld met Vastgoed van de universiteit over de uitverkiezing van de Van der Klaauwtoren tot jong monument, maar geen enkele reactie van hun kant. Ze kwamen niet opdagen en lieten niets van zich horen. Is er aan die kant dan geen enkele trots voor deze waardering van de Leidse bevolking? Andersom wel, want de rondleidingen in de verbouwde sterrenwacht tijdens de Open Monumentendagen en het Wetenschapsweekeinde waren overweldigend. Prachtig vakwerk. Zelfs mijn kinderen, die "onder protest" meegingen, waren onder de indruk. Het leverde trouwens ook nog een verbazing op aan mijn kant. Aan het einde van de Kaiserstraat missen we in de Leidse Loper (dat zijn de verwijsborden) zowel de verwijzing naar het Academieggebouw als naar de Sterrenwacht. Dat kan dus beter, toch maar een mailtje naar het Stadhuis.

En zo valt er voor STIEL altijd wel wat te doen.

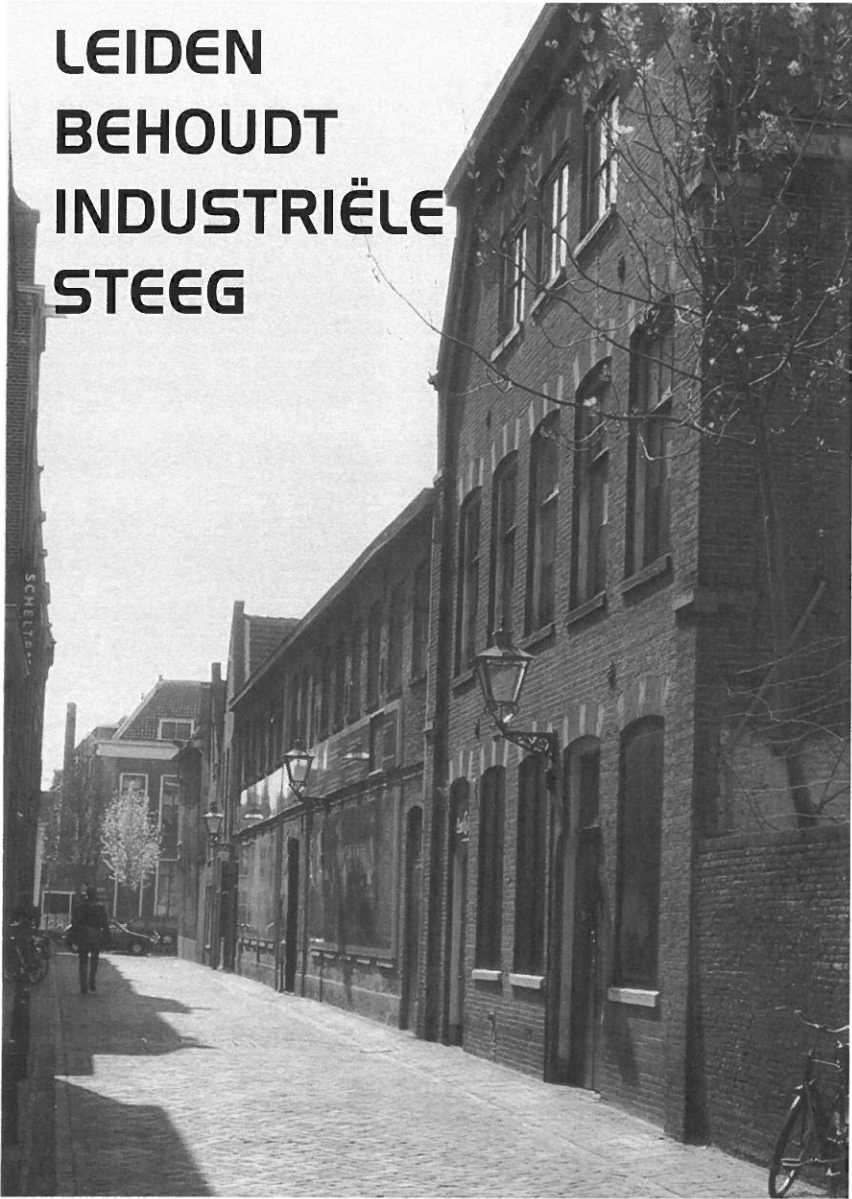
Gerard van Hees

INHOUD

- 3 Leiden behoudt industriële steeg
- 4 Weerstand tegen nieuwe monumentencommissie
- 5 Laatste postkantoor dicht
- 7 Column Henk Budel
- 8 Neo-industrieel erfgoed onder de rook van Leiden
- 13 Wijzigingen monumentenwet: accent op herbestemming
- 15 Rubriek Monument: Op zoek naar de oude kaarsenfabriek
- 18 Uit Leiden & regio

Omslagfoto: Leidse trammetje in het Haagse Trammuseum. Zie pag. 18.

LEIDEN
BEHOUDT
INDUSTRIËLE
STEEG

De Marktsteeg als herinnering aan het industrieel verleden van Leiden.

Mede door toedoen van STIEL zal de Marktsteeg het aanzien van een industriële steeg behouden. Het Leidse stadsbestuur heeft namelijk onlangs een aantal panden aan de Marktsteeg/Lammermarkt de status van gemeentelijk monument gegeven, waardoor de Marktsteeg zoveel mogelijk in de huidige vorm blijft en de herinnering aan het industrieel verleden van Leiden levend zal houden.

Bij de Marktsteeg gaat het om het project dat voorziet in de bouw van een muziekcentrum in het voormalige pand

van de gebrs. De Nobel. Voor dit muziekcentrum zal het terrein tussen Marktsteeg, Lammermarkt, de Lange Scheistraat en de Oude Singel goeddeels nodig zijn. Bij de ruimtelijke aspecten van het plan is ruim aandacht gegeven aan de Marktsteeg zoals die nu is. Belangrijk is 'het behoud van het gevelbeeld, dat een unieke industriële beeldkwaliteit heeft'. Deze opvatting van het gemeentebestuur heeft geleid tot de beslissing om een aantal panden aan de Marktsteeg (Marktsteeg 8, voorheen bekend als 4-8, Marktsteeg 10/10a en Lammermarkt 55/Marktsteeg 12) aan te wijzen als gemeentelijk monument. De gemeente heeft hiertoe samengewerkt met de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL) om de oorspronkelijke uitstraling van dit industriële erfgoed zo goed mogelijk te bewaren.

Historie

De panden van het Nobelcomplex, aan de Marktsteeg 4-8, werden in 1850 gebouwd voor de Tras- en Pleisterfabriek van Paternotte. In 1886 bouwde de dekenfabriek Scheltema Marktsteeg 10 en nam de panden 4-6 over. Het pand aan de Marktsteeg is lange tijd verbonden geweest met het gebouw aan de

overkant door een inmiddels verdwenen loopbrug.

In 1893 kwam het verouderde gebouw in handen van Cornelis Wassenaar. Hij besloot tot een grote renovatie, waarbij ook de huidige pronkgevel tot stand kwam. Vanaf 1913 maakte het bedrijf steeds meer gebruik van electromotoren voor het spinnen, weven, ruwen, vollen, wassen en andere fasen van het productieproces. Het einde van de fabriek kwam nog onverwacht in 1958. Orders bleven uit en het bedrijf was te klein om het tijdelijk inzakken van de vraag op te vangen.

De firma De Nobel kocht de gebouwen en vestigde hier een handel in lompen en oude metalen. Op aandringen van de gemeente heeft het bedrijf de gebouwen verlaten in 1987. Daarna heeft het gebouw nog gediend als opslagplaats voor een duivensportvereniging en als repetitieruimte voor een fanfarekorps. Een gedeelte van het fabriekspand is nog jaren in gebruik geweest als cultureel centrum annex café De Droomfabriek.

WEERSTAND TEGEN NIEUWE MONUMENTENCOMMISSIE

Leiden krijgt een nieuwe monumentencommissie, waarin louter erfgoeddeskundigen het voor het zeggen hebben. Er kunnen geen belanghebbenden in worden benoemd zoals nu het geval is met STIEL en Oud Leiden. De Leidse inbreng gaat daarmee verloren. Tegen de nieuwe opzet van de commissie groeit weerstand.

Voor het eerst werd over een nieuwe opzet voor de commissie gesproken bij het afscheid van mr. W.M.N. Eggenkamp als voorzitter van de Leidse monumentencommissie in november van het vorige jaar. Wethouder De Haan kondigde toen aan dat hij met Wim Eggenkamp, nu rijksadviseur voor het cultureel erfgoed, (verder) wilde praten over een nieuwe opzet en werkwijze van de monumentenselectiecommissie.

De commissie-nieuwe stijl komt er even anders uit te zien dan nu het geval is. De Adviescommissie Ruimtelijk Erfgoed (werktitel) zal bestaan uit ten minste drie en ten hoogste zes leden, die deskundig zijn op het gebied van de

locale geschiedenis, architectuurhistorie, historische tuinen en landschapsarchitectuur en historische stedenbouw. Het College van B. en W. benoemt de leden van de monumentencommissie-nieuwe stijl. De erfgoedexperts brengen advies uit aan het gemeentebestuur.

Over de precieze inhoud van de nieuwe verordening, waarbij deze commissie wordt ingesteld, wordt nog voor en achter de schermen gepraat.

In de gemeenteraad is enkele maanden geleden het hergebruik van cultuurhistorisch erfgoed aan de orde geweest. Daarover heeft het GroenLinks-raadslid Walter van Peijpe een motie ingediend, waarin wordt gezegd dat de monumentenselectiecommissie steeds de mogelijkheden van hergebruik van panden moet (laten) onderzoeken in het geval een pand de status van gemeentelijk monument krijgt. Deze motie is door een meerderheid van de raad aangenomen.

ADVERTENTIE

GERARD J. TELKAMP

historicus, redacteur, copywriter
opdrachtonderzoek & eindredactie

PUBLICATIEBUREAU KAMPONG
geschiedenis van
bedrijven, gebouwen en families

Tesselschadestraat 38-A,
2332 BL Leiden
071-5315747
gerardjtelkamp@hetnet.nl

suzanne 20 fischer
bouwhistorisch onderzoek e eeuwse monumenten

gsm 06.54 78 77 56 mail@suzannefischer.nl
hofbrouckerlaan 10 2341 LN oegstgeest tel. 071-7850073
www.suzannefischer.nl

VERBOUWINGEN IN HILLEGOM EN SASSENHEIM LAATSTE POSTKANTOOR DICT

Het hoofdkantoor aan de Schipholweg in Leiden.

Het laatste zelfstandige postkantoor is eind oktober gesloten. Een jaar eerder dan was voorzien ging het monumentale postkantoor aan het Utrechtse Neude dicht. Begin 2008 maakte (toen nog) TNT Post bekend dat alle postkantoren in ons land op termijn hun deuren zouden sluiten. Daarvoor in de plaats zouden er postagentschappen in winkels komen. Er waren in het verleden ongeveer 250 postkantoren in ons land.

De sluiting van de postkantoren van weleer, waarvan de eerste gebouwen nog dateren uit de negentiende eeuw, was onontkoombaar door nieuwe ontwikkelingen in onze samenleving, waardoor steeds minder post werd verstuurd. Ook in Leiden en de Bollenstreek zijn de laatste jaren de nog bestaande zelfstandige postkantoren verdwenen. Leiden heeft al decennia geleden zijn monumentale postkantoor verloren; het Leidse hoofdkantoor stond daarna aan de Schipholweg. Het is vorig jaar gesloten. (Zie foto boven.)

Nog maar enkele postkantoren in de Leidse regio en de Bollenstreek waren gevestigd in monumentale panden. Zoals de postkantoren in Hillegom (1883) en Sassenheim (1902), die in de afgelopen jaren dicht gingen. Voor het postkantoor aan de Hoofdstraat in Hillegom, een gemeentelijk monument, staat een verbouwing op het programma. In het gebouw komen een winkel en een aantal starterswoningen.

Het statige postkantoor in Sassenheim, ook een gemeentelijk monument, wacht eveneens een verbouwing. In het gebouw komen beneden een winkelruimte en op de bovenverdieping een yoga-studio.

Het postkantoor van Hillegom krijgt een nieuwe bestemming.

Het oude postkantoor van Sassenheim wordt gerestaureerd.

Oudste kantoor

Het oudste postkantoor in de regio Leiden en de Bollenstreek staat aan de Voorstraat in Noordwijk-Binnen. Het gebouw huisvestte van origine een kantongerecht met een Huis van Bewaring. Dat was in de periode 1860-1877. Nadien werd het gebouw door de gemeente overgedragen aan de Posterijen. Het postkantoor was hier tot 1989 gevestigd. Het oude gebouw aan de Voorstraat kwam vervolgens in handen van een projectontwikkelaar. Er kwamen appartementen in en lange tijd was er een dokterspraktijk gevestigd. Die is nu naar een andere locatie gegaan, waardoor de benedenverdieping te koop staat.

Een prachtig monumentaal postkantoor is dat van Voor- schoten (1905). Het is al geruime tijd buiten gebruik. Momenteel is op de benedenverdieping een kinderdagverblijf gevestigd. Een ander oud postkantoor is dat van Oegstgeest, aan het Wilhelminapark, waarin in de loop van de tijd appartementen zijn gevestigd. In Katwijk aan Zee vinden we het oude postkantoor aan de Voorstraat. De oude functie van het gebouw is nog duidelijk herkenbaar. Al heel lang is in het gebouw een meubelzaak ondergebracht. In Warmond waren de posterijen lange tijd gevestigd in een van de gemeente gekocht herenhuis aan de Dorpsstraat. De vroegere functie als postkantoor is ook hier nog duidelijk herkenbaar aan het (verbouwde) pand, dat de status van rijksmonument heeft.

Het vroegere postkantoor van Noordwijkerhout is jaren geleden verbouwd tot winkelpand. Dat is echter zo grondig gebeurd, dat het niet meer herkenbaar is als het oude postkantoor.

Het voormalige postkantoor in Noordwijk-Binnen.

Het vroegere postkantoor aan het Wilhelminapark in Oegstgeest.

Dat laatste is echter een uitzondering. Echte oude postkantoren, gebouwd in de tweede helft van de negentiende eeuw of het begin van de twintigste eeuw, zijn vrijwel steeds solide gebouwen in baksteen, die zich goed voor herbestemming lenen.

Wibo Burgers

Zie ook: *Stielz*, nummer 3/4, december 2000: Langs oude postkantoren.

COLUMN – HENK BUDDEL

BONUS-DEMOCRATIE

Ellende met bonussen, er komt vandaag de dag geen end aan. Het idee er achter snapt iedereen. Als je harder werkt, krijg je meer geld. Maar ja, in de echte wereld werkt het niet zo. Met bonussen omzeil je vooral knellende afspraken over beloning.

Als je prestaties echt zichtbaar zou kunnen maken, echt zou kunnen meten, ja dan, dan zou het werken. Zo'n zestig jaar geleden geloofden we in Nederland dat het kon.

Gemeten tarieven waren toen de oplossing voor 'wetenschappelijk' verantwoorde prestatiebeloning. Arbeidsanalysten ontleedden het werk van lassers, van bouwvakkers, van wevers in kleine elementen en met de stopwatch werd gemeten hoe lang elk elementje duurde.

Hoe lang een heel karwei mocht duren, noemde je *het gemeten tarief* en bepaalde je door al die tijdselementjes op te tellen. Iemand die een karwei precies in de gemeten tarieftijd klaar had, verdiende juist het basisloon en iemand die er korter over deed, kreeg evenredig meer in z'n loonzakje. Een bonus dus, maar nu, heel democratisch, voor de man of vrouw op de werkvloer.

Of toch gewoon stukloon? Iemand die dat zei had er niets van begrepen, vonden de werkgevers en de vakbonden van 1950 beaamden dat, want het ging om heel iets anders. Tijdens de tijdmeting werd immers de inspanning nauwkeurig geschat. Bovendien waren er toeslagen voor storingen en 'persoonlijke verzorging', voor mannen 3% en 5% voor vrouwen, die moesten langer plassen, dat stond ook wetenschappelijk vast.

En de bankiers in 1950? Nou ja, die verlangden niet zo naar een variabele beloning, evenmin als de dokter, de dominee en de notaris. Voor hen be-

dachten de economen de term 'psychologisch inkomen'. Zodoende toch beloning naar prestatie.

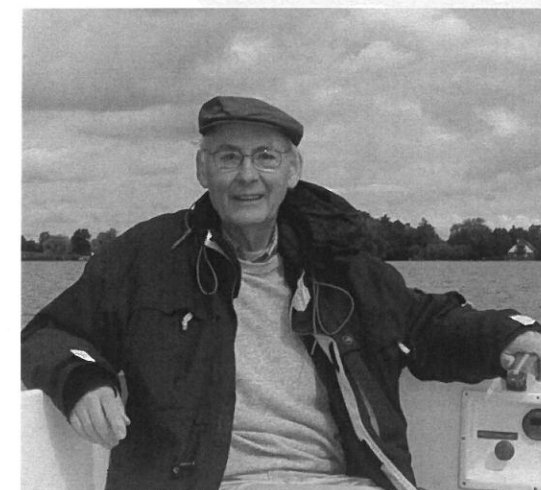
Werkte dat allemaal echt zo in 1950 of daarom-trent? Gingen bankiers toen nog niet gebukt onder het 'menselijk tekort'? Wat wevers en spinners betreft, kan ik uit eigen waarneming zeggen, nee, het werkte zo niet.

Het ministerie van Sociale Zaken wilde in die jaren van geleide economie de vinger aan de pols van het bedrijfsleven houden en stuurde ambtelijke pottenkijkers, die onder andere hun neus staken in de prestatiebeloning. Ik was zo'n pottenkijker.

Ik zag bijvoorbeeld hoe weinig kans een wever in de dekenfabriek Van Wijk en Co. aan de Kanaalweg in Leiden had om meer dan het basisloon te verdienen. Een heel groot deel van zijn gemeten tarieftijd was namelijk machinetijd en een wever kon de eenmaal ingestelde getouwen niet sneller laten lopen. Toch kreeg hij wel 20 of 30% meer dan het basisloon in het loonzakje.

Hoe kon dat? De bedrijfsleider van Van Wijk en Co. stond voor wat oud-voorzitter van het FNV Kok in zijn nadagen het 'duivels dilemma' noemde. Als hij de hand hield aan zijn gemeten tarieven zat er hoogstens 5% 'bonus' in het loonzakje van zijn beste wevers. Die gingen dan vast en zeker naar J. Scheltema Jansz. aan de Oude Singel, want dat bedrijf had geen boodschap aan geleide economie en betaalde wevers volgens vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

Van Wijk en Co. hield formeel wel vast aan de wetenschappelijke prestatiebeloning, maar verzoon allerlei toeslagen op het tarief en hield zijn wevers vast. 'Exhibitionistische verrijking', nee toch?

DE KEET VAN OUD IN SASSENHEIM:

NEO-INDUSTRIEEL ERFGOED ONDER DE ROOK VAN LEIDEN

In de vorige aflevering van dit kwartaalblad hebben we uitvoerig aandacht gegeven aan het verschijnsel van directieketen en bouwketen als blijvende herinnering aan min of meer grootschalige bouwprojecten. Bouwen en directieketen werden gepromoveerd tot bijzondere categorie industrieel erfgoed. Deze keer belichten we een replica: het keet-je van Oud.

Wie in de trein van Leiden naar Haarlem richting Voorhout rijdt of in de auto op de A44 van Oegstgeest richting Sassenheim, kan het niet ontgaan: aan de linkerkant ziet treinreiziger of automobilist een klein gebouwtje in pure kleuren rood, geel, blauw en wit aan de oude Rijksstraatweg in de oksel van het gebouwencomplex van de verf-fabriek van Akzo Nobel, voorheen Sikkens Lakfabrieken. Op 12 mei 1992 werd de reconstructie van de directieket van architect J.J.P. Oud officieel geopend door Jan Jessurun, plaatsvervangend directeur-generaal culturele zaken van het toenmalig ministerie van WVC (Welzijn, Volksgezondheid & Cultuur). De reconstructie was een geschenk van

het tweehonderdjarig bedrijf Sikkens aan de Sikkens Foundation, die zich sinds 1959 (toen nog Stichting Sikkensprijs) bezighoudt met de bevordering van bezinning op en toepassing van kleur in samenleving en cultuur: in beeldende kunst, ruimtelijke ordening, architectuur en andere maatschappelijke en culturele velden. Het project van de replica stond onder supervisie van de Rotterdamse architect en Delftse hoogleraar, later Rijksbouwmeester Wytze Patijn. Sikkens Foundation bood op haar beurt eenzelfde replica aan, die niet ver van de oorspronkelijke locatie van de Keet van Oud geplaatst zou moeten worden, namelijk op het terrein van Ouds in 1989 gesloopte Witte Dorp in de wijk Oud-Mathenesse in Rotterdam. Deze replica zou in november 1993 worden geopend als publieksinformatiepunt op het terrein van stedenbouw en architectuur. Voor beide replica's zou ik graag de term neo-industrieel erfgoed willen introduceren.

Oud en de Leidse Stijl

Jacobus Johannes Pieter Oud (1890-1963) begon zijn loopbaan als stagiair en opzichter-tekenaar op het architectenbureau van J.Th.J. Cuypers (Joseph, zoon van Pierre) en Jan Stuyt in Amsterdam. Onder invloed van H.P. Berlage wilde hij de bouwkunst ontdoen van het willekeurig samenraapsel van de negentiende-eeuwse vormentaal. In 1913 ver-

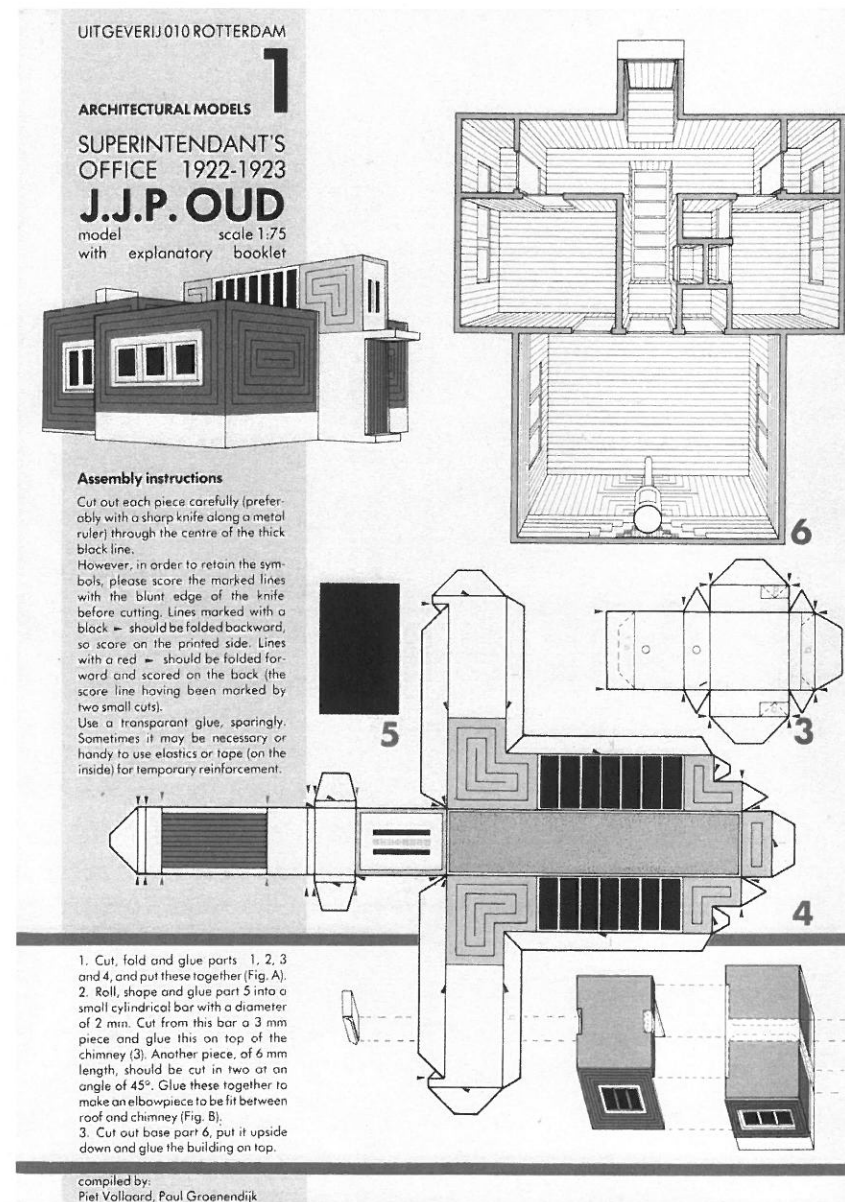

trok hij naar Leiden om er een huizenbouwproject van de grond te krijgen met W.M. Dudok, die toen in de Sleutelstad plaatsvervangend directeur gemeentewerken was. In Leiden ook ontmoette hij de schilder Theo van Doesburg. Samen met de stuwende kracht Van Doesburg richt Oud met Vilmos Huszár, Antony Kok en Piet Mondriaan er in 1917 de kunstenaarsgroep en het gelijknamig tijdschrift *De Stijl* op. Aan het Kort Galgewater 3 had Theo van Doesburg zijn atelier. Ter herinnering is het zwartwitte vignet op het omslag van het tijdschrift er in het plaveisel afgebeeld. Bij de kunstbeweging *De Stijl* stond centraal de vervanging van het individuele door het algemene: een algemene kunst zou een Stijl moeten zijn. De schilderkunst zou afstand moeten nemen van het afbeeldende en zich moeten weren met de autonome middelen van lijn en kleur, in Mondriaans woorden een evenwicht van stand, maat en kleur en een verhouding van rechte lijnen en primaire kleuren.

Een eerste proef op het gebied van architectuur en kleur was de samenwerking van Oud met Van Doesburg bij het ontwerp voor het Vakantiehuis de Vonk (1917/18), Westeinde 94 in Noordwijkerhout (met glas-in-lood-ramen van Harm Kamerlingh Onnes). Ook bemoeide Oud zich in drie verbouwingen, de eerste keer, in 1917, samen met Menso Kamerlingh Onnes, met het oorspronkelijk door Hendrik Johannes Jesse ontworpen woonhuis Allegonda, Boulevard 1, in Katwijk aan Zee. En in 1919 probeerde Oud in

een nooit gerealiseerd ontwerp voor een fabriek in zijn geboorteplaats Purmerend in drie dimensies te realiseren wat Mondriaan tweedimensionaal in zijn schilderijen bereikte: een architectonisch plastic op abstracte wijze.

Begin jaren twintig nam Oud, in 1918 als architect in dienst van de gemeente Rotterdam getreden, min of meer afstand van de "ongeremde schilderdrift" van Van Doesburg. Met zijn modernistische stijl van Nieuwe Zakelijkheid of het Nieuwe Bouwen (à la Bauhaus) wilde hij toch wat meer rekening houden met eisen van omgeving en opdrachtgevers (de "gemeenschap"). In 1922 trok hij zich terug uit de redactie van *De Stijl* vanwege de al te dogmatische en dominante houding van de kubistisch georiënteerde schilders. De kleurrijke directieket in Rotterdam-West en de opzichtige voorgevel van Café De Unie (1924 aan de Coolingsingel, verwoest bij het bombardement van mei 1940, gereconstrueerd in 1986 aan de Mauritsweg) noemde hij later dan ook spelerei. Men zou deze werken ook een afscheid van *De Stijl* kunnen noemen, de enige door Oud gebouwde radicale getuigenissen van deze stroming uit de Dageraad van de Moderne Kunst. Bij de woningdienst van de Maasstad kreeg Oud opdracht grote complexen betaalbare arbeiderswoningen te ontwerpen. Een daarvan was het als tijdelijk, voor 25 jaar bewoning bestemde, zogeheten Witte Dorp in Oud-Mathenesse, in de jaren '70 nog gerenoveerd maar vijftien jaar later definitief gesloopt. Hier werd met

het kleurgamma van Mondriaan het bouwbeautje, zoals Oud het zelf noemde, neergezet, dat na de voltooiing van de buurt (343 eengezinswoningen, acht winkels en een brandspuithuisje) nog een tijdje als buurtwinkel werd gebruikt, voordat het houten gebouwtje in de hongerwinter van 1944-45 werd gesloopt en als brandhout in kachels van kleumende Rotterdammers verdween.

Een kleurige blokkendoos

De keet geldt als het toppunt (we kunnen in het licht van het voorafgaande ook zeggen zwanenzang) van Ouds bekering tot kubistische vormtaal, door een eigentijds kunstbeschouwer al integraal kubisme genoemd. Het gaat om twee haaks geplaatste doosachtige volumes waar een derde volume, voor entree en bovenlicht) als het ware overheen is geschoven. De twee symmetrische hoofdvolumes bevatten de hoofdvertrekken: de grote hoofdruimte met

stookplaats (decoratief betegeld met gele IJssel-steen) met smal verticaal glas-in-loodraam. Via de vestibule is de toegang tot vier kleinere werkkruimten. Er is naast wat facilitaire voorzieningen ook een authentiek telefoonhokje.

De directieket berust op een vloerplaat van gewapend beton. Behalve een betonnen onderbouw zijn vrijwel alle bouwelementen verder van sober Zweeds vuren hout, wat intern het bouwkeetkarakter beklemtoont en contrasteert met de kleurige buitenzijde, waar houtskelet besloten met planken is afgepleisterd met dunne mortel of cement en vervolgens beschilderd. De grote kubus is rood geschilderd, de twee kubussen aan weerszijden van de entree (met het woord directie verticaal geschilderd, vgl. V. Huszár's *Ornament van de Twintigste Eeuw*) in blauw, het gerekte bouwvolume erboven in geel, de deur rood, het raamwerk en de betonnen onderbouw (de "plinten") wit. Een weldadig sieralement aan de buitenzijde zijn de concentrisch en/of meanderend getekende patronen op de grote kleurvlakken. Zij zijn naar alle waarschijnlijkheid ontleend aan J.L.M. Lauweriks uit het blad *Wendingen* van architect Wijdeveld.

Wie de Keet of het Keetje zelf in huis wil hebben, kan profiteren van een al in 1984 door de in bouwgeschiedenis gespecialiseerde uitgeverij 010 op de markt gebrachte bouwmaquette: Piet Vollaard & Paul Groenendijk: *Superintendent's Office 1922-1923 by J.J.P. Oud. Architectural Models nr 1*. Met uitvoerige toelichting. Ook Nederlandstalige versie: *Directieket Oud-Mathenesse van J.J.P. Oud*. ISBN 90 6450 008 8.

Met dank aan Sikkens Foundation en met gebruikmaking van *Onderzoek van E.P. van der Hoeven t.b.v. reconstructie "Directieket"* J.J.P. Oud.

Foto logo van *De Stijl*: Niek Bavelaar.

Overige foto's: P.A.C. Rook, bezit Sikkens Foundation.

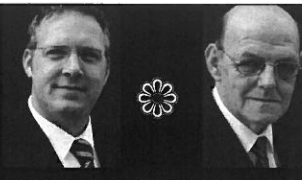

uitvaartverzorging

Janson & Bolland

Uitvaartcentrum Levendaal

Levendaal 103 • 2311 JG Leiden • t 071 512 2112 f 071 513 3113 e info@uitvaartcentrumlevendaal.nl i www.uitvaartcentrumlevendaal.nl

Bent u geïnteresseerd in het Leidse en regionale Erfgoed en wilt u graag het beroemde Leids Jaarboekje gratis ontvangen, dan kunt u niet zonder het lidmaatschap van de Vereniging Oud-Leiden.

HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Opgericht 5 november 1902

De contributie bedraagt € 20,- per jaar; jongeren tot 25 jaar betalen slechts € 12,50. Door overmaking van dit bedrag op Postbankrekening 17 52 28 o.v.v. "nieuw lid" bent u lid van de Vereniging Oud-Leiden.

Postbus 917, 2300 AX Leiden, www.oudleiden.nl

Dirk van Eck-Stichting Sociale en economische geschiedenis Leiden en omstreken

De Dirk van Eck-Stichting brengt de sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken onder de aandacht van een breed publiek. We organiseren filmavonden en lezingen, we zetten ons in voor het behoud archieven en we geven boeken en dvd's uit. Donateurs van de stichting ontvangen het Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken gratis.

Voor meer informatie over ons en onze komende activiteiten kunt u contact opnemen met:

Dirk van Eck-Stichting
Postbus 849
2300 AV Leiden
email: info@dirkvaneck.nl

www.dirkvaneck.nl

Bouwbedrijf Paardekooper

Sedert 1881

In 1881 heeft Arie Paardekooper de fundamenteën gelegd voor ons bouwbedrijf.

Verweven met deze lange historie is de liefde voor het vak, vakmanschap, vertrouwen en natuurlijk altijd weer bouwen.

Bouwbedrijf Paardekooper restaureert, renoveert en onderhoudt gebouwen.

- Lid van het NVOB
- Lid Bouwgarant
- Erkend Hoofdaannemer
- Erkend Leerbedrijf

Miening 41, 2381 GP Zoeterwoude
071-5801254

info@bouwbedrijf-paardekooper.nl

Arie Paardekooper 1857-1915

WIJZIGINGEN MONUMENTENWET: ACCENT OP HERBESTEMMING

Het omgevingsrecht, waaronder de Monumentenwet, blijft in beweging. Op 30 juni jl. haalde de wet van 6 juni 2011 tot wijziging van de Monumentenwet 1988 en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht in verband met de modernisering van de monumentenzorg het Staatsblad (Staatsblad 2011, nr. 330).

Bij Koninklijk Besluit van 17 juni jl. is bepaald dat de wijzigingen in werking treden op 1 januari 2012. Wat houden die wijzigingen in grote lijnen in?

Uit de memorie van toelichting behorende bij deze wet blijkt dat de opvattingen over de bescherming van en de omgang met ons monumentale erfgoed de afgelopen jaren zijn veranderd. De Monumentenwet wordt al jaren door eigenaren gezien als een hindernis en om die reden heeft de toenmalige minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2008 eerst een voorlopige visie op de toekomst van de monumentenzorg uitgedragen in zijn nota (*Een lust, geen last, visie op de modernisering van de monumentenzorg*). Op basis van die visie, die besproken is met deskundigen uit de monumentenzorg, heeft op 6 februari 2009 de beleidsbrief *Modernisering van de monumentenzorg* het licht gezien. Deze beleidsbrief is mede namens de toenmalige minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 28 september 2009 aangeboden aan de Tweede Kamer. In deze beleidsbrief wordt voorgesteld het Nederlandse monumentale erfgoed meer generiek te borgen middels bestemmingsplannen en minder door sectorale regelgeving zoals de Monumentenwet.

In de beleidsbrief is opgenomen dat de monumentenzorg gebaseerd is op drie pijlers:

1. cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening (lees: meenemen in bestemmingsplannen)
2. krachtiger en eenvoudiger regelgeving
3. bevorderen van herbestemming van monumenten.

De volgende wijzigingen in de Monumentenwet worden daartoe doorgevoerd.

In de huidige Monumentenwet is opgenomen dat de minister ambtshalve monumenten kan aanwijzen als beschermd monument of op aanvraag, indien het monumenten betreft die vervaardigd zijn na 31 december 1939. Belangenorganisa-

ties zoals STIEL hebben derhalve ingevolge de Monumentenwet de mogelijkheid bij de minister een aanvraag in te dienen om monumenten aan te wijzen als beschermd rijksmonument. Met ingang van 1 januari 2012 vervalt die mogelijkheid.

De gedachte van het kabinet is dat verzoeken tot aanwijzing tot rijksmonument pas vaak laat in het proces worden gedaan en dat die aanwijzing dan leidt tot vertraging van de gewenste plannen. Om die reden moet in een vroeg stadium (bij de totstandkoming van bestemmingsplannen) aandacht besteed worden aan cultuurhistorie. In bestemmingsplannen moeten dan regels worden opgenomen over de bescherming van monumenten. Het is duidelijk dat die wijziging ertoe leidt dat belangenorganisaties bij elke bestemmingsplanwijziging moeten nagaan of wel aandacht wordt besteed aan cultuurhistorie. Het blijft natuurlijk toegestaan om de minister te vragen een monument aan te wijzen als rijksmonument, maar de beslissing op die aanvraag leidt niet tot een besluit dat vatbaar is voor bezwaar en beroep.

Het huidige systeem in de Monumentenwet leidt ertoe dat een potentieel monument beschermd wordt door zogenaamde voorbescherming op het moment dat een aanvraag om een monument aan te wijzen als beschermd rijksmonument wordt ingediend.

VOGELVRIJ

De procedure die moet leiden tot aanwijzing van een monument tot beschermd rijksmonument, is langdurig en om die reden is in de huidige Monumentenwet opgenomen dat gedurende de procedure geen wijzigingen aan het potentiële monument kunnen worden aangebracht zonder vergunning. Dat systeem gaat dus op de schop en vanaf 1 januari 2012 zijn vooral jonge monumenten vogelvrij. Jonge monumenten zijn nog onvoldoende geïnventariseerd en beschermende bestemmingsplannen voor die categorie bestaan al helemaal nog niet. Hier ligt dus een belangrijke taak voor de minister en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om ambtshalve tijdig jonge monumenten aan te wijzen.

De hiervoor genoemde wijziging bouwt voort op een eerdere wijziging van de Monumentenwet per 1 januari 2009, welke wijziging ertoe heeft geleid dat geen monumenten meer uit de periode van vóór 1940 op aanvraag aangewezen konden worden. Deze wijziging is tot stand gekomen omdat de gedachte leeft dat alle oude monumenten thans wel bekend zijn en dat geen behoefte meer bestaat aan nieuwe monumenten van voor 1940.

In de huidige Monumentenwet is opgenomen dat een monument alleen aangewezen kan worden als beschermd rijksmonument indien het ten minste vijftig jaar oud is. Deze vijftigjaargrens verdwijnt. Dit leidt ertoe dat ook bouwwerken die bijv. slechts tien jaar oud zijn, al aangewezen kunnen worden als rijksmonument. Heden ten dage is de afschrijvingsperiode van onroerend goed beduidend korter geworden en bestaat het risico dat waardevolle gebouwen gesloopt worden voordat zij vijftig jaar oud zijn. Op dit moment staan vooral topmonumenten uit de wederopbouwperiode in de belangstelling. Vanwege de vijftigjarengrens is bij de selectie een kunstmatige knip aangebracht in de periode 1940-1965. Die knip komt dan ook te vervallen.

TOPMONUMENTEN

In de memorie van toelichting wordt opgemerkt dat de minister de komende periode ambtshalve topmonumenten uit de wederopbouwperiode zal aanwijzen als rijksmonument. De vérgaande bescherming op grond van de Monumentenwet 1988 blijft dus wel bestaan, maar uitsluitend voor monumenten die door de minister zijn aangewezen. Voor bestaande rijksmonumenten verandert er overigens niets. Monumentale panden die wel beschermenswaardig zijn maar niet de status van rijksmonument krijgen, zullen beschermd moeten worden door bestemmingsplannen en daarin opgenomen regels ter bescherming van monumentwaardige objecten. De verwachting is dat uitgebreide sloopvergunningstelsels in bestemmingsplannen zullen worden opgenomen om te voorkomen dat beschermenswaardige objecten tegen de vlakte gaan. Daarnaast kunnen objecten nog aangewezen worden als gemeentelijk monument.

Er wordt al jaren gesproken over een instandhoudingsverplichting van beschermde monumenten, maar de wetswijziging per 1 januari 2012 brengt die verplichting niet. Wel zullen de subsidiemogelijkheden uitgebreid worden die zien op instandhouding van beschermde monumenten. Er komt een wind- en waterdichtregeling teneinde te voorkomen dat grootschalige monumenten zoals kerken, fabrieken, kazernes etc. verpauperen; en er komt een subsidie die het mogelijk maakt om een herbestemmingsplan te maken. De plankostenregeling heeft tot doel herbestemming te bevorderen door bij te dragen in de kosten van onderzoek naar de mogelijkheden van herbestemming van een monument.

Voor het wijzigen van een bestaand rijksmonument is een vergunning nodig. De huidige Monumentenwet in combinatie met de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht bepaalt dat een vergunning tot wijziging van een rijksmonument voorbereid wordt met behulp van de langdurige uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in de Algemene Wet Bestuursrecht.

GEDEELTELIJK SLOPEN

B&W van de gemeente waar het monument is gelegen, hebben zes maanden de tijd om een vergunning af te geven tot wijziging van een monument. Aangezien ook voor relatief beperkte ingrepen een vergunningplicht geldt, is die termijn wat aan de lange kant en wordt een dergelijke termijn als zeer hinderlijk ervaren bij eigenaren van rijksmonumenten. Met ingang van 1 januari a.s. wordt de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht gewijzigd en wordt opgenomen dat uitsluitend bij relatief ingrijpende wijzigingen een omgevingsvergunning nodig is die gepaard gaat met een langdurige procedure. Kort gezegd gaat het dan om het gedeeltelijk slopen voor zover van ingrijpende aard, het ingrijpend wijzigen van een deel van een monument, de reconstructie van een monument en de herbestemming van een monument. Voor alle andere wijzigingen van een monument is slechts een omgevingsvergunning nodig die voorbereid wordt met de reguliere procedure; en deze procedure leidt ertoe dat binnen acht weken een vergunning moet worden afgegeven, waarbij een verlengingsmogelijkheid geldt van zes weken. Het niet tijdig beslissen op de aanvraag om een reguliere vergunning leidt er overigens toe dat van rechtswege een vergunning ontstaat. Van die van rechtswege verleende omgevingsvergunning tot wijziging van een monument – ook al gaat het om een relatief beperkte wijziging – kan overigens niet zomaar gebruikgemaakt worden. Een van rechtswege verleende vergunning dient eerst bekendgemaakt te worden door B&W, en bezwaar tijdens de bezwaartermijn leidt ertoe dat geen gebruik kan worden gemaakt van de van rechtswege verleende vergunning.

Uit de wetswijziging blijkt dat rechtsbescherming bij wijziging van bestaande monumenten niet verslechtert. Wel is het duidelijk dat belanghebbenden vanaf 1 januari 2012 alert moeten zijn bij de totstandkoming van nieuwe bestemmingsplannen voor zover daarin beschermenswaardige objecten zijn gelegen, omdat dat kader met name het instrument wordt om beschermenswaardige objecten te beschermen. Rijksmonumenten zullen nooit verdwijnen, maar het is uitsluitend de minister die ambtshalve beslist of overgegaan wordt tot aanwijzing van een object tot rijksmonument of niet. De weigering om daartoe over te gaan kan in ieder geval niet meer aan de bestuursrechter worden voorgelegd ter toetsing.

Hans Turenhout

ADVERTENTIE

maatschoenen op het net?
www.maatschoenen.nl

RUBRIEK MONUMENT

OP ZOEK NAAR DE OUDE KAARSENFABRIEK

RUBRIEK MONUMENT

In deze rubriek aandacht voor erfgoed buiten Leiden en regio. Deze keer een zoektocht naar de oude kaarsenfabriek in Gouda.

De faam van Gouda als kaarsenstad is gebleven. Toch komen de Gouda-kaarsen al lang niet meer uit de stad van oorsprong, in onze dagen worden ze gefabriceerd in Polen. De vraag is: zijn er nog sporen van de vroegere bedrijvigheid over? Daarover meer in deze zoektocht naar de oude kaarsenfabriek.

Het Viruly-kantoorgebouw, bij de entree van het complex.

Historie

Eerst met reuzenstappen door de historie. In 1853 komt een Goudse stearine kaarsenfabriek tot stand als nevenbedrijf van de Goudsche Aardappelmeel-, Siroop- en Sagofabriek. Oprichters zijn drie ondernemers: A. Schoneveld van de Cloet, D.W. Westerbaan en A.A.G. van Itersen. Het bedrijf opereert succesvol en vijf jaar later valt de beslissing dat er een aparte onderneming moet komen. De Stearine Kaarsenfabriek 'Gouda' wordt in 1858 opgericht. Het nieuwe bedrijf wordt gevestigd op een terrein in de polder Korte Akkeren, aan de samenvloeiing van IJssel en Gouwe.

De onderneming ontwikkelt zich voorspoedig. In hoog tempo worden bedrijven in dit gebied met bijbehorende grond overgenomen. Dat leidt

ertoe dat in 1910 de Bleekerskade, die de fabriek in tweeën deelt, niet langer openbare weg is. In 1918 wordt de scheepswerf 'Het Kromhout' met de omliggende grond buiten de dijk gekocht. De reeks aankopen wordt in 1920 voltooid met de aanschaf van het landgoed 'De Actiehoven', genoemd naar de windhandel in aandelen van 1720. Een klein deel van dit landgoed is nog aanwezig: de vijver op de hoek van de Bosweg en de Rotterdamseweg, juist buiten het industriecomplex, herinnert er nog aan.

Aanvankelijk produceert het bedrijf alleen stearine kaarsen en is daarmee erg succesvol. Zo krijgt de kaarsenfabriek in 1867 een medaille op de Wereldtentoonstelling in Parijs. In 1900 wordt de zeepfabriek T.P. Viruly overgenomen, in 1901 gevolgd door de

De fabrieksschoorsteen, gezien vanuit het parkje voor het bedrijfscomplex.

Chemische fabriek in Rotterdam en in 1906 door de Koninklijke Waskaarsenfabriek te Amsterdam. De jaren tussen de twee wereldoorlogen vormen een moeilijke periode. In 1929 biedt de fusie met de andere overgebleven kaarsenfabriek, 'Apollo' te Schiedam, een nieuw perspectief. De productie van Schiedam verhuist naar Gouda.

Brand

Op 11 mei 1936 verwoest een grote brand het merendeel van de gebouwen op het fabrieksterrein. Al voor de Tweede Wereldoorlog verschuift de productie van kaarsen naar de verwerking van oliën en vetten. Na de

oorlog blijft het bedrijf volop meedoen dankzij forse investeringen. In 1952 brengt koningin Juliana een bezoek aan het bedrijf, het eeuwfeest wordt in 1958 met veel vertoon en optimisme gevierd. Ook krijgt de onderneming opnieuw het predikaat "Koninklijke", nadat dit in de oorlog was afgenomen.

Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw breekt een periode van fusies en overnames aan. In 1960 is de fabriek overgenomen door Unilever Emery. In 1981 wordt de fabriek een volle dochter van de Nederlandse tak van het Unileverconcern. Twee jaar later, in 1983, is de kaarsenproductie verkocht aan de Bolsius Kaarsenfabriek uit Schijndel. Onder de naam Stearine Kaarsenfabriek Gouda BV krijgt dit bedrijf het

exclusieve recht tot het voeren van het Gouda-merk in ons land en het Gouda- of Apollo-merk in het buitenland. Met deze verkoop verdwijnt de kaarsenproductie uit Gouda. Die wordt overgebracht naar Waddinxveen. Sinds enkele jaren wordt de Gouda-kaars vervaardigd in Polen.

Bedrijfsarchief

Wat is er aan tastbaars overgebleven van de vroegere kaarsenfabriek? Belangrijk is zeker het archief van de fabriek, al is het niet compleet, mede als gevolg van de brand. Het bevindt zich in het Streekarchief Hollands Midden (SAHM). Het is in 1983 in bewaring gegeven door de directie van Uniqema B.V., de opvolger van de kaarsenfabriek. De inventaris van het archief, te raadplegen op www.sahm.nl/ac02701.htm, is in 1987 samengesteld door A.P. Hoekstra. Stukken die jonger zijn dan 125 jaar, kunnen slechts worden ingezien met schriftelijke toestemming van de bewaargeefster, de directie van Uniqema B.V.

Het Streekarchief Hollands Midden heeft ook stukken waarvoor deze beperkende bepaling niet geldt. Zo beschikt het archief over de jaarverslagen van de ondernemingen en over de jaargangen van het personeelsblad *Kaarslicht*.

Gebouwen

In 1858 verrijzen de eerste fabrieksgebouwen tussen de Rotterdamseweg en de Bleekerskade, maar die zijn verdwenen bij de grote brand. De oudste gebouwen die er nog staan, zijn het oude hoofdkantoor (uit 1897) en het Demigebouw, gehuisvest in de voormalige paardenstal van de vroegere scheepswerf 'Het Kromhout'. Dit gebouw (dat nu een waterzuiveringsinstallatie huisvest), is buitendijks gelegen en dateert van het eind van de negentiende of het begin van de twintigste eeuw. Het

vroegere hoofdkantoor heeft een fraai interieur met stijlelementen van de Nederlandse Art Deco en veel fraai glas-in-lood met afbeeldingen van Gouda kaarsen.

Een onmiskenbare charme heeft het Viruly-kantoorgebouw, dat zich bevindt bij de ingang van het industrieel complex, op de hoek van het Buurtje en de vroegere Bleekerskade. Het kwam in 1917 tot stand, de architect is onbekend. Het draagt de naam van de familie, die in dit gebied een zeepfabriek bezat. Kenmerkend voor het gehele gebouw is het bijzondere metselwerk met verticale sierlijsten, alsook het gebruik van een standaard venster met houten kozijnen.

Het merendeel van de gebouwen, waarin de kaarsenproductie plaats-

De blauw-witte koeltorens, buitendijks gelegen.

vond, is van na de grote brand van 1936. Soms zijn ze zeldzaam (zoals de koeltorens) en in bijna alle gevallen kenmerkend voor de industriële architectuur van de periode van ontstaan. Het is ook een voor ons land uniek ensemble. Het is wel jammer dat de machines en installaties, gebruikt voor de kaarsenproductie, niet meer aanwezig zijn.

Het is duidelijk: de Gouda-kaars is op deze plek verdwenen. Maar er resteert toch nog betrekkelijk veel van vroeger. In het parkje voor het bedrijfscomplex staat het beeld van Lucia, de patrones van het licht, met een kroon op haar hoofd en een kaars in haar hand. Het beeld, gemaakt door de Haagse beeldhouwster Corinne Franzén Heslenfeld (1903-1992), herinnert ook in deze dagen nog aan de oude kaarsenfabriek.

Wibo Burgers

Bronnen

Fels, drs. B.R., *Sluizen, gemalen en watertorens. Midden-Holland*, in: drs. P. Nijhof e.a.: *Op zoek naar ons industrieel verleden*, Haarlem 1986.

Hoekstra, A.P., *Inventaris van de archieven van de N.V. Nederlandsche Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda-APOLLO (1853), 1858-1960*, Gouda, 1987.

Loeff, Karel en Job Gerlings, *Cultuurhistorische analyse Uniqema. Rapportage en waardestelling*, Laren 2006.

Het beeld van Lucia, de patrones van het licht.

UIT LEIDEN EN REGIO

NOG GEEN MONUMENT

Leiden – In het juni-nummer van *Stielz* is de kwekers-schoorsteen aan de Vliststraat in Leiden ten onrechte aangeduid als rijksmonument. De vervallen schoorsteen, die inmiddels is gerestaureerd, heeft echter (nog) niet de status van monument. De procedure daarvoor loopt nog.

DE LEIDSCH E TRAM

Met weemoed wordt vaak teruggedacht aan het uitgebreide tramnetwerk waarmee je vrijwel alle plaatsen in de buurt kon bereiken. Hier en daar perste de tram zich door nauwe straatjes of werd opgehouden door auto's die stonden te laden of te lossen. In de zestiger jaren werd het hele systeem afgebouwd, het onderhoud van rails en bedrading was erg arbeidsintensief, de rails namen veel ruimte in, er kwamen steeds meer auto's en fietsers, en bussen zijn nu eenmaal flexibeler en vergen alleen onderhoud in een garage.

Toch is het leuk de herinnering levend te houden (retro-denken blijkt dat tegenwoordig te heten) en zo kwam ik in het Haagse Trammuseum ineens weer het Leidse trammetje tegen met de merkwaardige spelling van OEGstGEest aan de voorzijde. Keurig opgeknapt te midden van vele andere tramstellen stond het daar met zijn pingping-bel met voetbediening, een kleine slinger om in beweging te komen en een grote handslinger om de remmen aan te zetten. Dat duurde altijd even en een enkele keer te laat en dan was het boem en wat schade. De tram perste zich door de Hogewoerd met dubbel spoor en een kleine bocht met enkelspoor om een laad- en losplaats vrij te houden. Zo dicht langs de huizen, dat aan de binnenzijde van winkeldeuren vaak een bordje hing met PAS OP DE TRAM. Ach, het zou heden ten dage niet meer kunnen, te log, te weinig flexibel. De straten zijn te smal en denk maar aan de vele fietsers en het vele laden en lossen dat toch ook moet gebeuren.

Maar toch is het interessant om het Haagse Trammuseum aan de Parallelweg 224 te bezoeken. Het is niet altijd open, want het draait op vrijwilligers. Maar soms kan er ook nog een rit met een ouderwetse tram gemaakt worden, bijvoorbeeld op 18 december, winterrit met erwtensoep. Eerst even kijken op de mooie website www.hovm.nl.

Kennelijk is de belangstelling wat meer algemeen, nu 80 jaar geleden de laatste tram reed. In de bibliotheek aan de Nieuwstraat is er een interessante expositie te bezichtigen in de vorm van historische foto's en informatie die Het Historisch Genootschap De Blauwe Tram in de loop van de

jaren verzamelde. Ook worden er diverse activiteiten rond de tram georganiseerd. Volgend voorjaar kan men deelnemen aan een literaire fietstocht over de Blauwe Tram, wat zou dat zijn?

Joop Gijsman

PRIJS VOOR VAN DER KLAUW-TOREN

Leiden – De Van der Klaauw-toren is het favoriete bedrijfsgebouw geworden bij de verkiezing voor jonge monumenten, uitgeschreven door STIEL en de historische vereniging Oud-Leiden in samenwerking met de gemeente Leiden op de Open Monumentendag in september. Of het Van der Klaauw-gebouw behouden blijft is nog onzeker. Het pand kreeg 37% van de uitgebrachte stemmen. De architectuur van het Onderzoeksinstituut aan de Zernikedreef 10 van cepezed Architecten uit Delft (architecten Michiel Cohen en Jan Pesman) kreeg iets meer dan 20% van de uitgebrachte stemmen.

Bij de woonhuizen/wooncomplexen waren de verschillen aan de top kleiner: de woningen aan de Middelstegracht van architecte Mieke Rietveld waren de favoriet van bijna 32% van de stemmers/architectuurliefhebbers, gevolgd door het blok van vijf panden aan het Kort Galgewater 12-16 van Roland Knappers en Joost de Haan van VVKH Architecten met bijna 28 procent van de stemmen.

Behalve de Van der Klaauw-toren (55 jaar oud) zijn de genoemde panden tot stand gekomen in de laatste twintig jaar.

DE MONUMENTENWACHT

Ieder die lid wordt van de Monumentenwacht kan gebruik maken van een grondige inspectie van de bouwkundige staat van zijn monumentale pand en gratis telefonisch advies over subsidies, wet- en regelgeving en monumentenonderhoud. www.mwzh.nl

EMAILBERICHTEN

Voor spoedeisende acties sturen we soms een emailbericht rond, dan kan er snel actie ondernomen worden. Mocht u ook zo'n spoedbericht van ons willen ontvangen, geef dan uw emailadres op aan joopgijs@hetnet.nl. U kunt ook berichten dat u het niet meer wilt ontvangen.

ADVERTENTIE

Wij brengen het nieuws bij u thuis!

Met het Leidsch Dagblad blijft u op de hoogte van de gebeurtenissen in uw omgeving én leest u al het landelijke en wereldnieuws. Daarnaast besteden we veel aandacht aan cultuur, sport, wonen en ontspanning. Nieuws dat u direct raakt.

Dat brengen wij graag bij u thuis.

Word abonnee,
bel 088 - 8241111
of surf naar
www.leidschdagblad.nl

www.leidschdagblad.nl

Leidsch Dagblad

Wir leben Autos.

Ontdek échte service

Wij gaan verder dan klantgericht denken

Dankzij onze schaalrootte en veelzijdige organisatie hebben we je meer te bieden dan mooie auto's tegen scherpe prijzen. Kom langs, je bent méér dan welkom. Kijk op www.motorhuis.nl voor een dealer bij jou in de buurt.

motorhuis *meer dan welkom*

markeur beweegt | motorhuis | autoschadehuis | multirent | multilease | multi energy

Boerhaavemuseum

Kwik nagenoeg nul

de ontdekking van supergeleiding
tentoonstelling t/m 8 januari 2012

VRIJHEID!

LEIDENS ONTZET 1574-2011

beleg
&
ontzet

MUSEUM DE LAKENHAL
30 sept t/m 8 jan